

# Postih vojnových zločinov v medzinárodných právnych dokumentoch

**JUDr. ADAM LIČKO**

Externý doktorand Ústavu verejného práva Fakulty práva  
Paneurópska vysoká škola v Bratislave

**DOI:** <https://doi.org/10.24132/ZCU.NADEJE.2022.351-359>

## **Kľúčové slová:**

vojnové zločiny, medzinárodné právo, humanitárne právo, postih vojnových zločinov

## **Úvod**

Vojnovými zločinmi vo všeobecnosti rozumieme činy spáchané v rozpore s vojnovým právom (napr. ženevské dohovory). Môže ísť napríklad o zlé zaobchádzanie s vojnovými zajatcami, zabíjanie rukojemníkov alebo úmyselné ničenie miest, obcí a dedín. Vojnovými zločinmi však môžu byť aj iné konania, ktoré majú charakter vedenia vojny v rozpore s pravidlami, ktoré sú pre tento účel stanovené v rôznych medzinárodných dokumentoch.

Pre pochopenie problematiky vojnových zločinov je potrebné zistiť vývoj postihu vojnových zločinov podľa medzinárodného práva a porovnať súčasnú právnu úpravu s úpravou z minulosti. Pre tento účel je potrebné vysporiadať sa so samotným pojmom vojnový zločin vo všeobecnosti. Zvládnuť túto úlohu možno na základe analýzy medzinárodných právnych dokumentov, ktoré majú najväčší dopad na definovanie a úpravu samotného pojmu "vojnový zločin". Až následne možno pristúpiť k analýze vývoja právnej úpravy samotných konaní, ktoré nesú znaky vojnových zločinov skutkových počas obdobia pred prvou svetovou vojnou až po súčasnosť. Je to dôležité pre pochopenie, ako sa vyvíjali názory medzinárodného spoločenstva na právnu úpravu tejto problematiky a prípadne ako tieto názory ovplyvnili vojnové konflikty najmä na území Európy, ale aj v iných častiach sveta.

## Stručná definícia pojmu vojnový zločin

Začať treba uvedením niekoľkých dôležitých faktov z oblasti medzinárodného práva, ktoré výrazne ovplyvnili vývoj trestnoprávnej úpravy vojnových zločinov. Skutočnosťou je, že v rámci medzinárodných vzťahov nie je možné plne zabrániť vzniku ozbrojených konfliktov, avšak je tu možnosť dohľadu a čiastočnej regulácie štátov v rámci dodržiavania medzinárodného humanitárneho práva ozbrojených konfliktov. Právo ozbrojených konfliktov sa skladá z pravidiel, ktoré upravujú možnosť realizácie subjektívneho práva štátu na vedenie vojny. V medziach humanitárneho práva boli vytvorené pravidla na ochranu obetí vojny a osobitne boli sformulované zásady zaoberajúce sa ochranou civilného obyvateľstva v rámci konfliktov vnútroštátnej povahy. Súčasne pri vznikajúcich pravidlách upravujúcich ozbrojené konflikty sa sformulovala zásada ľudskosti. Je to jedno z najpodstatnejších všeobecne aplikovaných pravidiel, ktoré by malo byť vždy prítomné pri každom ozbrojenom konflikte. Postupne boli tieto pravidlá normované medzinárodným spoločenstvom a implementované do vnútroštátneho právneho systému. Práve porušenie týchto právnych noriem je považované za najzávažnejšie konanie štátu, alebo jednotlivca v rámci vnútroštátnych a medzinárodných konfliktov.<sup>1</sup>

Prvý pokus o definovanie pojmu medzinárodný zločin môžeme pozorovať už v Oxfordsekej príručke z roku 1880, konkrétne v článku č. 84, kde je uvedené *“Offenders against the laws of war are liable to the punishments”*<sup>2</sup> (Páchatelia porušujúci zákon vojny podliehajú trestu).

*“Vojnové zločiny sú najstaršou zo štyroch kategórií zločinov v medzinárodnom trestnom práve a vo vnútroštátnych právnych systémoch boli postihnuté pravdepodobne už od vzniku samotného trestného práva a navyše boli pravdepodobne prvé, na ktorých základe bolo možné stíhanie v medzinárodnom práve”*<sup>3</sup>

---

<sup>1</sup> ŠTURMA, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 2002, s. 42.

<sup>2</sup> ČENTĚŠ, J. a kol., *Vojnové činy a ich trestanie v súčasnosti*, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická Fakulta, Bratislava, 2014. s. 78.

<sup>3</sup> SCHABAS, W.A. 2011. *An introduction to The International Criminal Court*. Cambridge University Press, 2011. s. 51.

Po prvej svetovej vojne si generácia obyvateľstva, ktorá zažila „veľkú vojnu“ povedala, že pokiaľ budú žiť nič podobné sa už nezopakuje nakoľko vedeli aký to malo fatálny dopad na vtedajšiu spoločnosť. Podpísaním Versaillskej zmluvy sa oficiálne skončila prvá svetová vojna a práve v nej bol prvýkrát použitý koncept vojnového zločinu. O dvadsaťjeden rok neskôr sa história opakovala a tentokrát to bola práve civilná časť obyvateľstva, na ktorej boli páchané tie najhoršie vojnové zločiny v histórii ľudstva.

Po skončení druhej svetovej vojny sa vytvoril Medzinárodný vojenský tribunál v Norimbergu a Tokiu, kde bol po prvýkrát zavedený pojem vojnový zločin. O necelých päťdesiat rokov neskôr sa Rímskym štatútom vytvoril Medzinárodný trestný súd (ďalej len "ICC"), ktorý je prvý stály trestný tribunál ktorého úlohou je stíhanie genocidy, zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a zločinov agresie. Jeho najdôležitejšou úlohou je zabrániť beztrestnosti osôb páchajúcich zločiny, ktoré sa vzťahujú na jeho právnu pôsobnosť. Relevantné postavenie pri trestnom stíhaní majú však stále vnútroštátne orgány. ICC zasahuje až v momente, kedy štát nevie nájsť dostatok dôkazov a tým pádom nie je schopný trestne stíhať vojnových zločincov, alebo ak si štát riadne neplní svoje povinnosti a nemá vôľu tieto trestné činy stíhať podľa čl. 17 ods.1 písm. a) Rímskeho štatútu.<sup>4</sup>

## Požiadavky na postih vojnových zločinov medzinárodných právnych dokumentov

Každá právna oblasť prechádzala určitým historickým vývojom, ktorý ju menil a formoval do súčasného znenia. Tak isto aj oblasť vojnových zločinov prešla rozsiahlymi zmenami, ktoré ovplyvnili významné násilné spoločenské konflikty.

### Medzinárodné právne dokumenty z obdobia pred prvou svetovou vojnou

Prvý Ženevský dohovor, v plnom znení **Ženevský dohovor o zlepšení osudov ranených a chorých príslušníkov ozbrojených síl v poli** je jeden zo štyroch Ženevských dohovorov. Bol prijatý v roku 1864 a neskôr aktualizovaný v rokoch 1906, 1929 a 1949. Rozsiahlo definuje základné pravidlá v rámci medzinárodného práva na ochranu obetí ozbrojených konfliktov. Je úzko spätý s Medzinárodnou

---

<sup>4</sup> ČENTÉŠ, J. a kol., *Vojnové činy a ich trestanie v súčasnosti*, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická Fakulta, Bratislava, 2014. s. 114.

komisiou Červeného kríža, ktorá sa stala navrhovateľom a je vykonávateľom týchto dohovorov. Prvý Ženevský dohovor stanovil povinnosť citelne rozšíriť starostlivosť bez diskriminácie pre zranených a chorých v rámci ozbrojeného konfliktu. Jedným z najdôležitejších bodov dohovoru bola dohoda, označovať prepravu a vybavenie zdravotníckeho personálu s výrazným znakom červeného kríža na bielom poli tak ako je tomu aj dnes.<sup>5</sup>

**Petrohradská deklarácia** z roku 1868, zakázala výbušné strely ľahšie ako 400g z dôvodu, že spôsobovali nadmerné útrapy vojenskému personálu.

Nasledujúce dva dokumenty majú za následok samotný vznik Háagských dohovorov.

**Lieber Code**, známy ako *“Pokyny pre vedenie armády Spojených štátov na bojisku”*, bol pokynom vtedajšieho prezidenta Spojených štátov Abrahama Lincolna pre armádu Únie počas občianskej vojny v Amerike vydaný ako generálny rozkaz č. 100 v roku 1863. Revolučným bodom bolo zakotvenie definovanie pravidla „všetky úlovky a všetka korisť prináležia, podľa moderného práva vojny, primárne vláde ukoristiteľa”.<sup>6</sup>

**Bruselská deklarácia** vznikla počas konferencie usporiadanej na popud ruského cára Alexandra II. v roku 1874. Výsledkom konferencie boli dva dokumenty, Finálny protokol a Bruselská deklarácia (ktorá však do platnosti nikdy nevstúpila). Finálny protokol mal za spoločným úmyslom zmluvných strán zmeniť pravidlá vedenia vojny vo viere k humanizmu a bol podpísaný predstaviteľmi všetkých zúčastnených štátov.<sup>7</sup>

**Haagske dohovory**, ktoré vznikli v roku roku 1899 a 1907 sú medzinárodné dohovory a deklarácie, ktoré sa týkajú vedenia vojny. Stretnutie a ich následne jednanie sa uskutočnilo počas dvoch medzinárodných mierových konferencií v Haagu. Výsledkom prvej konferencie uskutočnenej bolo prijatie troch dohovorov a troch deklarácií. Najdôležitejším dohovorom z hľadiska medzinárodného práva bol *“Dohovor o pokojnom riešení medzinárodných sporov”*. Haagska konferencia z roku 1907 mala za následok rozšírenie úpravy a zakotvila ďalšie časti týkajúce sa vojenského práva. Prijatých bolo dokopy 10 dohovorov.<sup>8</sup>

---

<sup>5</sup> CRYER, R. – FRIMAN, H. – ROBINSON, D. – WILMHURST, E.: *An introduction international criminal law and procedure*. 2nd Edition. Cambridge: University Press, 2010, s. 109–110.

<sup>6</sup> LIEBER, Francis. *Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field*. 1. vyd. New York: D. Van Nostrand, 1863.

<sup>7</sup> SCHINDLER, Dietrich; TOMAN, Jiří.: *The Law of Armed Conflicts: A Collection of Conventions, Resolutions and Other Documents*. 3. vyf. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1988, s. 25.

<sup>8</sup> Convention with respect to the laws and customs of war on land (Hague II), 29. 7. 1899.

## Medzinárodné dokumenty v medzivojnovom období

**Versaillská mierová zmluva** bola zmluva, ktorá bola uzatvorená vo Versailles v roku 1919. Stala sa výsledkom šesť mesiacov dlhého rokovania medzi Ústrednými veľmocami a štátmi dohody a oficiálne ukončila prvú svetovú vojnu. Po prvýkrát sa stala pokusom o stíhanie vojnových zločinov podľa medzinárodného práva.

**Ženevský protokol**, v plnom znení „*Medzinárodný dohovor o zákaze použitia plynov a bakteriologických zbraní vo vojne*“ je prvá medzinárodná dohoda, ktorá zakazuje používanie chemických a biologických zbraní v ozbrojenom konflikte. Dohovor bol podpísaný v roku 1925 v Švajčiarskom meste Ženeva. Iróniu je, že dokument nezakazoval vyrábanie, transportovanie a uskladnenie týchto zbraní.<sup>9</sup>

## Medzinárodné dokumenty víťazných mocností z obdobia druhej svetovej vojny

**Medzinárodný vojenský tribunál v Norimbergu** známy ako „*Norimberské procesy*“ sa strategicky uskutočnil v nemeckom meste Norimberg, v samom rodisku nacizmu. Cieľom bolo potrestať predstaviteľov nacistického Nemecka za vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti. Najdôležitejším článkom Charty Medzinárodného vojenského tribunálu bol článok 6. Obsahoval zadefinovanie trestných činov proti mieru, ľudskosti a vojnových zločinov. Nakoľko znenie týchto konkrétnych bodov má najväčší dopad na vývoj trestania vojnových zločinov dovolujem si ich uviesť v plnom znení:

- a) *zločiny proti mieru: osnovanie, príprava, podnecovanie alebo podniknutie útočnej vojny alebo vojny porušujúcej medzinárodné zmluvy, dohody alebo záruky, alebo účasť na spoločnom pláne alebo spiknutí za účelom uskutočnenia ktoréhokoľvek z vyššie uvedených činov;*
- b) *vojnové zločiny: porušenie zákonov vojny alebo vojnových zvyklostí. Medzi tieto porušenia patrí vražda, zlé nakladanie alebo deportácie civilného obyvateľstva z obsadeného územia alebo v jeho rámci na otrocké práce, alebo na akýkoľvek iný účel, vražda vojnových zajatcov alebo osôb na mori alebo zlé nakladanie s nimi, vraždenie rukojemníkov, plienenie*

---

<sup>9</sup> ČENTĚŠ, J. a kol., *Vojnové trestné činy a ich trestanie v súčasnosti*, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická Fakulta, Bratislava, 2014. s. 55.

*verejného alebo súkromného majetku, svojvoľné ničenie miest a obcí, pustošenie neodôvodnené vojenskou nutnosťou a iné zločiny; c) zločiny proti ľudskosti: a to vražda, vyhladzovanie, zotročovanie, deportácie alebo iné ukrutnosti spáchané proti civilnému obyvateľstvu pred vojnou alebo počas vojny, alebo prenasledovanie z politických, rasových či náboženských príčin pri páchaní akéhokoľvek zločinu spadajúceho pod právomoc Tribunálu alebo v spojení s takýmto zločinom, bez ohľadu na to, či bolo porušené právo zeme, v ktorej boli zločiny spáchané.”<sup>10</sup>*

## Medzinárodné právne dokumenty po období druhej svetovej vojny

**Ženevské konvencie** z roku 1949 obsahujú štyri konvencie a tri dodatkové protokoly, ktoré určujú pravidlá a podmienky na ochranu obetí vojny. Hlavnú zásadu tvorí potreba rešpektovania ľudskej bytosti v ozbrojených konfliktoch. Mali obrovskú úlohu pri zrode medzinárodného humanitárneho práva. Zmluvné strany tvoria všetky štáty na svete a nakoľko sú súčasťou medzinárodného občianového práva sú pre všetkých členov aj záväznú.

## Medzinárodné právne dokumenty v pôsobnosti OSN

**Medzinárodný trestný tribunál pre Juhosláviu (MTTJ)** bol zriadený v roku 1993 Bezpečnostnou radou OSN. Vznikol ako dôsledok porušenia medzinárodného humanitárneho práva na území bývalej Juhoslávia. *“Článok 2 Štatútu MTTJ vychádza z vážnych porušení Ženevských dohovorov z roku 1949 a za jurisdikciu ratione matérie MTTJ stanovuje vyšetrovanie a trestné stíhanie v prípade úmyselného zabitia, mučenie alebo neľudského zaobchádzania, vrátane biologických experimentov, rozsiahleho ničenia a privlastňovania si majetku neodôvodneného vojenskou nutnosťou a vykonávaného protiprávne a svojvoľne, nezákonných deportácií alebo premiestnenia alebo protiprávneho obmedzenia civilistu a iných vážnych porušení. Článok 3 Štatútu MTTJ k týmto zločinom pridáva porušenie zákonov a obyčaji vojny, vrátane použitia otrávených zbraní alebo iných zbraní určených spôsobiť zbytočné utrpenie”<sup>11</sup>*

<sup>10</sup> Charta Medzinárodného vojenského tribunálu v Norimbergu, príloha k Dohode o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov Európskej Osi z 8. Augusta 1945.

<sup>11</sup> ČENTĚŠ, J. a kol., *Vojnové trestné činy a ich trestanie v súčasnosti*, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická Fakulta, Bratislava, 2014. s. 80 ISBN 978-80-7160-376-4.

**Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (MTTR)** bol zriadený v roku 1994 Bezpečnostnou radou OSN. Bola to reakcia na genocídu v Rwande kde bolo zavraždených 800 000 tisíc Tutsiov a Hutuov militantnými skupinami. MTTR je priamo nadriadený národným súdom, má právomoc stíhať osoby za zločiny porušujúce medzinárodné humanitárne právo spáchané na území Rwandy.<sup>12</sup>

## Rímsky štatút

**Medzinárodný trestný súd (MTS)** bol zriadený Rímskym štatútom v roku 1998 so sídlom v Haagu. Tvorí prvý stály trestný tribunál, ktorý stíha genocídu, zločiny proti ľudskosti, zločiny agresie a vojnové zločiny.<sup>13</sup>

## Porovnanie právnej úpravy vojnových zločinov

V minulosti sa daná krajina na území ktorej boli spáchané vojnové zločiny (podľa dnešnej medzinárodnej/národnej právnej úpravy) musela vysporiadať sama pred Národnými súdmi. Tento spôsob nebol dostatočne účinný nakoľko, krajina ktorá bola súčasťou takéhoto konfliktu niesla známky vyčerpanosti na úrovni kolapsu. Častokrát hlava štátu, ktorá niesla právnu zodpovednosť za dané zločiny mala na vnútroštátnej úrovni priznanú imunitu a nebolo možné ju stíhať pred Národnými súdmi. Ďalším negatívnym znakom bola skutočnosť, že páchatelia mali aj po ukončení konfliktu značný vplyv na verejné dianie v krajine a vedeli ovplyvniť vyšetrovanie. Mnoho krajín v minulosti nemalo dostatočné rozvinutí právny systém, aby vedelo stíhať daných páchatelov.

Tieto fakty si začalo uvedomovať medzinárodné spoločenstvo už začiatkom deväťdesiatych rokov boli zriadené MTTJ a MTTR, ako dôsledok zlyhania schopnosti štátov viesť trestné konania na národnej úrovni. Samotný vznik tzv. ad hoc tribunálov má (MTTJ a MTTR) ma význam najmä pri trestaní osôb, ktoré rozkaz vydali nielen vykonali. Tento faktor chýbal pri trestaní pred Národnými súdmi a vo väčšine prípadov trestal len nevýznamných vykonávateľov rozkazov. Aj napriek týmto skutočnostiam majú ad hoc tribunály nedôveru medzi štátmi

---

<sup>12</sup> CASSESE, A. – ACQUAVIVA, G. – FAN, M. – WHITING, A.: *International Criminal Law. Cases and Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 121.

<sup>13</sup> ČENTĚŠ, J. a kol., *Vojnové trestné činy a ich trestanie v súčasnosti*, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická Fakulta, Bratislava, 2014. s. 87 ISBN 978-80-7160-376-4.

a verejnosťou. V súčasnej dobe má na starosti trestanie vojnových zločínov: Medzinárodný súdny dvor, ad hoc tribunály, Zmiešané tribunály a Národné sudy.

Ideálny riešením by bolo sformovanie spoločného súdneho systému vyššie uvedených inštitúcií, ktoré by fungoval na vnútroštátnych princípoch za účasti exportov z medzinárodného prostredia.

## **Záver**

Aj v súčasnosti môžeme sledovať odohrávajúce sa ozbrojené konflikty medzi viacerými národmi naraz. Je zaujímavé zamerať sa na vývoj právnej úpravy vojnových zločínov od vzniku moderného práva na základe ich páchanie jednotlivými národmi. Preto je dôležité, aby sa ľudstvo poučilo z minulosti a aby vývoj trestania vojnových zločínov stále napredoval a bol efektívnejší. Táto skutočnosť by mala za následok zvýšené riziko pre páchatelov pri páchaní vojnových zločínov a možné zamedzenie k páchaniu takýchto skutkov už v zárodku.

Pri vypracovaní odpovede na cieľ príspevku (zistiť vývoj postihu vojnových zločínov podľa medzinárodného práva a porovnať súčasnú právnu úpravu s úpravou z minulosti) je možné si uvedomiť, že každá zásadná zmena, ktorá bola prijatá medzinárodným spoločenstvom sa uskutočnila až po odohraní sa daných zverstiev z minulosti. Prečo sa na medzinárodnej úrovni nemôžu prijať také právne úpravy, ktoré by rozšírili trestanie a definíciu vojnových zločínov ešte pred samotným uskutočnením budúcich vojnových zločínov? Tento fakt si môžeme všimnúť aj pri samotnom Rímskom štatúte, ktorý veľká časť krajín neratifikovala.

Úplne na záver možno konštatovať, že na základe poznatkov získaných pri vypracovaní tohto príspevku treba uviesť, že súčasná právna úprava vojnových zločínov na medzinárodnej úrovni nenapreduje dostatočne efektívne. Možno len predpokladať, že k podobnému záveru dospeli a dospejú aj iné pojednania na túto tému.

\*\*\*

## **Abstract**

### **Punishment of war crimes in international documents**

My paperwork focuses on the historical development of the punishment of war crimes up to the present day. The chapters are arranged chronologically from:



International legal documents from the period before the WWI to International legal documents on the punishment of war crimes from the period of modern war conflicts. The last chapter of my paperwork will be devoted to the comparison of the current regulation with the legal regulation from the past.